

Demokrati på tynn is?

(full tekstversjon)

Medvirkende

Per Jynge (PL - programleder)

Thea Johansen (TJ)

Arina Aamir (AA)

Du lytter til Spleiselaget Podcast: Et samarbeid mellom LO, NHO, Skatteetaten, YS, Unio, KS og Virke.

PL: Se for deg følgende: Året er 2040 og i Oslo er det kaos.

Nyheter: *“Det är fira tusen demonstranter som har stormat det norska Stortinget, dom vägrat ..”*

PL: Nyheten om stormingen av Stortinget går verden rundt og i Norge snakker vi ikke om annet enn Kåre Vold og tilhengerne hans som mange mener står bak stormingen.

Nyheter: *“Ja der mistet vi kontakten med vår reporter på Stortinget og vi setter tilbake til studio.”*

PL: Hold an litt. Er det sannsynlig at en type som Kåre Vold kan skape krøll for det norske demokratiet i fremtiden?

PL: Spleiselaget Podcast handler i dag om demokrati. Hvorfor er det populært og kan det havne i trøbbel? Og hva er likheten mellom det og frokostblandinger? Du får møte en forsker på demokrati og ei jente som har fått føle på kroppen hva det kan koste å engasjere seg.

PL: La oss holde oss i 2040 en stund til. Nå er jo Kåre Vold og tilhengerne hans noe vi har funnet på. Hva ville en demokratiforsker ha sagt om stormingen av Stortinget fra et nyhetsstudio? Thea Johansen du er stipendiat ved NTNU i Trondheim og det vi ser på Stortinget akkurat nå er veldig dramatisk. Hvordan kunne dette skje i Norge i 2040?

TJ: Nei det er spesielt 3 ting. Det første er at det har vært en økende polarisering i samfunnet der tilhengerne til Kåre Vold og andre politiske grupper i samfunnet er mer og mer uenig og tror ikke på at det finnes kompromisser lenger. I tillegg har vi en dalende tillit der folk har mistet troen på at politikerne vil deres beste, og de har mistet troen på at demokratiet er det systemet som kan sikre dem den beste politikken. Vi har også sett masse angrep på organisasjoner og ytringsfriheten som i normale tider ville vært hinder for den situasjonen vi observerer nå i dag.

PL: Thea Johansen er demokratiforsker ved NTNU mens Kåre Vold bare er et tenkt eksempel på hva som kan skje i fremtiden. Men det finnes folk som han rundt omkring i verden som lager krøll for demokratier på ordentlig.

TJ: Vi har dessverre sett mange Kåre Vold de siste årene. I Ungarn så har Victor Urban utfordret demokratiske prinsipper, spesielt ytringsfriheten. Men har også spilt på antisemittisme -

PL: Antisemittisme er det samme som jødehat.

TJ: Han har tatt mer kontroll over domstolene og skrenket inn homofile og andre minoriteters rettigheter. Vi har observert det i Brasil der Jair Bolsonaro kom til makten i 2019 og har brukt masse tid på å spre misinformasjon, blant annet om covid-19 som har ført til at veldig mange har dødd. Han har utnevnt personlige venner til viktige jobber og han har blandet seg inn i rettsvesenets avgjørelser.

Demonstranter: *“Stopp the steal”*

TJ: Vi har også sett det i USA der Kongressen ble stormet i januar 2021. Der det har vært sterke motsetninger mellom ulike partier og politikere og man beskylder hverandre for å være farlig og udugelig. Det har brutt ned legitimiteten til pressen og sådd tvil om valgsystemet i USA.

PL: Ifølge demokrati-indexen til The Economist i 2021 lever bare 6,4 % av verdens befolkning i det vi kaller fullverdige demokratier. Under halvparten av alle mennesker lever i en eller annen form for demokrati.

TJ: Dessverre har personer som Kåre Vold hatt veldig gode kår. Trenden har nemlig vært at det har blitt stadig færre demokratier og at de demokratiene vi har, har blitt litt svakere. Det gjør at det er mulig for folk som Kåre Vold å komme opp og frem.

PL: Men sånn er det jo ikke i Norge i dag heldigvis. Tvert imot så topper jo vi statistikker over de sterkeste demokratiene i verden. Hvorfor gjør vi det?

TJ: Vi kan se på det på to måter, det vi kaller en tynn og en tykk definisjon av demokrati der Norge scorer høyt på begge. I en tynn definisjon så har vi frie valg, vi har organisasjonsfrihet, vi har stemmerett som betyr at vi velger hvem som skal styre, vi har ytringsfrihet og vi har informasjonsfrihet.

PL: Organisasjonsfrihet betyr rett til å slå seg sammen med andre for å jobbe for egne interesser. Bak denne podcasten står Skatteetaten og seks organisasjoner for arbeidsgivere og arbeidstakere. Så mange at vi leser dem litt raskt: LO, NHO; YS, KS, Unio og Virke. De kan være uenige, men like gjerne samarbeide slik man ofte gjør i sterke demokratier.

TJ: I en litt tykkere definisjon av demokrati så har vi også et sett med borgerrettigheter. Vi har rettsikkerhet, vi har uavhengige domstoler og systemet er laget slik at det finnes noen bremseklosser for hva utøvende makt, altså regjeringen og statsminister kan gjøre når de har fått makten i Stortinget.

PL: Vi kan sammenligne tynt og tykt demokrati med et vann som fryser til om vinteren. Jo flere rettigheter folk har jo tykkere kan vi si at demokratiet er og jo større belastning kan det tåle før isen brister.

TJ: En tynn is tåler kanskje at noen få går ut på den men hvis den får veldig mye press og det er veldig mange som utfordrer isen så trenger vi en tykkere is for at den skal holde.

PL: Og det har vi i vinterlandet Norge?

TJ: Ja det har vi.

PL: Men for oss da som bor i Norge, hvorfor er demokrati så viktig for oss?

TJ: Man kan sammenligne det litt med å skulle gå på butikken å kjøpe frokostblanding.

PL: Okei, jaha.

TJ: Se for deg at du hele livet kun har tilgang på en frokostblanding.

Reklame: *"Frokostblanding. Det du trenger. Inneholder mye bra."*

TJ: Uansett om du liker den eller ikke, uansett om den er sunn for deg eller ikke så får du ikke lov til å kjøpe en annen. I demokratier så finnes det mange ulike frokostblandinger -

Reklame: *"Prøv nye cereal pluss med kokos og banan". "Frokostblanding med honningrystede nøtter". "Et økologisk alternativ for deg som tenker på jorda".*

TJ: - som man kan velge mellom. Så det betyr at hvis du gikk på butikken og kjøpte en type og ikke likte den så kan du gå tilbake til butikken å kjøpe en ny type. Så kan du lage din egen frokostblanding, du kan blande frokostblandinger og du kan ha informasjon om hva som er i frokostblandingen slik at du vet hvis det er noe som er skadelig så kan du unngå det. Litt sånn er det med demokratiet og. Hvis vi har politikere eller et styre som vi ikke trives med så har vi muligheten til å bytte det ut. Vi har informasjon om hva de andre politikerne står for. Det har man ikke på samme måte i ikke-demokratier.

PL: Der du kan velge frokostblanding i butikken kan alle over 18 år velge nye politikere gjennom valg. Men du må ikke være 18 år for å vise at du har en mening.

Stemmen til Greta Thunberg: *"You have come to us young people for hope"*.

TJ: Ungdom sin betydning for demokratiet er kjempestor.

GT: *"How dare you"*.

TJ: Gjennom å engasjere seg så har ungdom muligheten til å påvirke politikken vi kommer til å ha de neste 30-40 årene. Det betyr at man er med på å forme hvordan Norge skal se ut i fremtiden. Ungdom og unge voksne mellom 18 og 25 er de som stemmer minst i Norge, men de kan ha stor påvirkning dersom de går og stemmer for det er ofte bare noen tusen stemmer som skiller mellom hvem som får mandater på Stortinget og ikke.

PL: En ungdom som jobber for å utgjøre en forskjell er Arina Aamir, aktiv i Unge Høyre. Og hun har alltid vært opptatt av politikk.

AA: Jeg husker ikke en tid hvor jeg ikke var interessert i politikk.

PL: Hun kalles statsministeren på skolen og har allerede fanget oppmerksomheten til to statsministre i Norge. Første gang gikk det slik:

AA: Da jeg var 3 år så satt pappa og jeg i venterommet mens mamma var inne og hadde debatt.

PL: Inn i venterommet kommer Jens Stoltenberg, den gang statsminister i Norge.

AA: Så kom han og hilste på oss da. Så spurte han "vet du hvem jeg er?". Så sa jeg "ja det vet jeg", da var jeg 3 år. Så sa jeg at "når jeg blir stor så skal jeg ta over din stol". Og da sa han at "det tviler jeg ikke på".

PL: Det her var altså statsministeren.

AA: Ja det her var statsministeren i 2008. Og jeg tror at siden jeg var 3 år så lå det litt i kortene at politikken er noe jeg vil drive med.

PL: Og det fortsatt Arina med til hun fanget oppmerksomheten til nok en statsminister etter å ha skrevet i avisa.

AA: Første gang jeg følte at min stemme faktisk har noe å si var da jeg engasjerte meg i debatten rundt muslimhets. To eller tre uker etter at jeg skrev min første kronikk om dette så lanserte Erna og regjeringen en handlingsplan mot muslimhat.

Erna Solberg: *"Tidligere denne måneden ble 16 år gamle Arina Aamir møtt med hets og drapstrusler etter at hun hadde vært med i en debatt om hat mot og diskriminering av muslimer"*.

AA: Og der sa Erna at "vi lytter til deg Arina", men jeg ante jo ikke at hun skulle nevne meg i talen sin, så var jeg sånn "hørte jeg riktig nå?".

Erna Solberg: *“16 år gamle Arina etterlyste politikere som står opp mot rasisme og diskriminering. Og her er vi”.*

AA: Det følte godt at jeg ikke trengte å være en hvit gammel mann som pusher 50 på en måte for å bli hørt, men at også daværende 15 år gamle Arina, med minoritetsbakgrunn, også kunne bli hørt i det norske samfunnet. Det har ikke noe å si hvor gammel jeg er, eller hvem jeg er eller hva jeg tror på.

PL: Her kunne vi avsluttet denne podcasten med “happy ending”. Ungdomspolitikeren Arina som blir hyllet av statsministeren. Men før det opplevde Arina hets. Ja for du fikk vel med deg hva Erna sa i stedet?

Erna Solberg: *“møtt med hets og drapstrusler”.*

PL: Nettopp. Og det er prisen mange betaler for å engasjere seg.

AA: Det var en gruppe som drev og spredde mye muslimhat og mye feilinformasjon. Og for meg var det viktig å i stedet for å dra på motdemonstrasjonene til disse gruppene, hvor det ble utført vold, heller møte dem med debatt. For det er den beste medisinen på den giften de sprer da tenkte jeg.

PL: Så skriver du kronikken, men det stopper jo ikke der. Hva skjer videre?

AA: Jeg blir møtt med en god del hets, sjikane og trusler, hovedsakelig av høyreekstreme. Og det gikk veldig ut på at jeg ikke er norsk, at jeg skulle pelle meg tilbake til der jeg kom fra. Og så tok de i bruk hersketeknikker for å tie min stemme i hjel.

Nettroll: *“Wannabe norsk”. “Skal du gifte seg med fetteren din”. “Du bør heller forsvinne fra landet vårt”.*

AA: Jeg hadde aldri tidligere følt at jeg ikke var norsk nok eller at jeg var annerledes, men plutselig kom det til et punkt hvor folk mente at jeg skulle pelle meg tilbake til der jeg kom fra, og at jeg absolutt ikke hadde noe i det norske samfunnet å gjøre. Og det å bare ta det inn til seg var vanskelig for meg.

Nettroll: *“Er det meg eller er det helvete på jord der ideologien islam styrer”.*

AA: For å være ærlig så er det fortsatt vanskelig for jeg hadde aldri på en måte følt på den splittelsen mellom å velge det å være norsk og det å være muslim, eller det å være norsk eller pakistaner.

Nettroll: *“Ingen muslimdrittunger skal belære voksne oppegående nordmenn om djevelens ideologi”.*

AA: Jeg var våken veldig mange netter og disse meldingene gikk om og om igjen i hodet. Så de ligger der og de kommer nok til å være der fordi at det går så utrolig inn på en.

Nettroll: *“Få henne ut av landet”. “Nok en hjernedød tulling”.*

AA: Nå så er jeg blitt veldig vant til det og jeg føler på en måte at jeg ikke har gjort noe bra hvis jeg ikke får de meldingene nå. Det som er litt rart det er at det at min stemme provoserer så mange betyr også at de ser på meg som en trussel. Og den følelsen er egentlig litt deilig. For hvis de sa “det er bare en 15-16 åring som ikke noen som helst å si i samfunnet, så hun kan vær så god å gjøre som hun vil”, så skulle de ikke orket å skrive disse meldingene.

PL: Arina kommer fra en familie hvor både mamma og pappa er politikere. Hennes mor Afshan Rafiq var den første med ikke-vestlig bakgrunn på Stortinget i 2001. Mora di, da hun satt på Stortinget, så fikk hun også hatmeldinger. Hvordan vil du sammenligne det du har opplevd med det mora di opplevde?

AA: Mamma fikk jo et par brev på stortingskontoret hennes. Det var litt trusler og sånn, så mamma endte opp med å få voldsalarm fra politiet og litt sånne type ting, på grunn av det hun fikk, men det var jo ikke mye i det hele tatt. Nå er det jo slik at jeg har fått egentlig flere tusen hatmeldinger kanskje. Disse hatmeldingene finnes overalt. Det er ikke mulig å holde seg unna dem. Det er ikke mulig å bare lukke øynene. Selv om jeg bare slår av telefonen min så har jeg fortsatt familiemedlemmer eller venner som har lest det, og jeg får vite om det uansett. Så det er jo det som skiller veldig hatet mamma fikk da hun satt på Stortinget, sammenlignet med det hatet jeg nå får.

PL: Men det at det er så tøft til tider i sosiale medier - hvordan har vennene dine opplevd å se hva du har blitt utsatt for?

AA: Det er jo det som skremmer meg litt da. Nå vet jeg om flere i min vennekrets som ikke vil engasjere seg som følge av denne hetsen og de truslene som kan komme. Da er jeg redd for hvor store mørketall det er her og hvor mange unge som faktisk kunne utgjort en viktig forskjell ikke får muligheten til å heve stemmen sin nettopp fordi at de er så redde for konsekvensene. Og det er det som jeg personlig er mest engstelig for.

PL: Om vi får en leder som er mindre demokratisk i fremtiden, som Kåre Vold, handler blant annet om deg og andre unge som Arina. Et sted hvor kampen om meninger kommer til å stå er i sosiale medier.

TJ: Sosiale medier muliggjør jo at hvem som helst kan delta og si sin mening i en offentlig debatt. Det her gjelder også ungdom. Det betyr at ungdom har en unik mulighet til å snakke til et relativt stort publikum når man publiserer en post. Det innebærer jo en mulighet i å bli hørt som kan være positiv for å være med å påvirke.

PL: Som miljøaktivist Greta Thunberg.

GT: *"How dare you"*.

PL: Er det liksom en forskjell da å faktisk snakke med noen ansikt til ansikt eller det å fyre av en melding?

TJ: Det vil jeg tro at det er. På sosiale medier så kan man jo kanskje ofte oppleve veldig spisset debatt der det er mye hat og usensurert innhold som publiseres. Og du blir gjerne servert det som gjør deg mest mulig sint. De fleste sosiale medieplattformer tjener penger på klikk og vil derfor sørge for at du får opp nyheter og saker som gjør deg redd og følelsesmessig engasjert og sint.

Nettroll: *"Nok en hjernedød tulling"*.

PL: Arina skrev jo en kronikk og fikk en storm av hatmeldinger i sosiale medier. Hvor går grensen for hva du har lov til å si og hav vi må tåle å høre?

TJ: Det meste er lov å si, men det er ikke lov å true, diskriminere eller trakassere, altså det vi ofte kaller hatprat. Så det betyr at vi kan si kontroversielle ting og vi kan ha veldig sterke meninger om vanskelige problemstillinger, men vi må gjøre det uten hatprat.

PL: Din generasjon er jo født digital, altså generasjon Z. Blir det bedre eller verre tror du klimaet for å si hva man mener i fremtiden?

AA: Slik utviklingen er nå, spesielt hvis vi ser på ungdomspartiene i dag, så er jeg redd for at debatten vil bli mer polarisert.

PL: Polarisering betyr at meningsmotstandere står langt fra hverandre og at færre har synspunkter som er midt imellom dem. Det blir to leirer eller to poler. Hvor viktig er ytringsfriheten for at demokratiet skal bestå?

TJ: Ytringsfriheten er ekstremt viktig. Den er en forutsetning for å ha et demokrati fordi et godt demokrati er mer enn summen av bare den enkeltes stemme. Det er også de meningene som dannes når vi snakker sammen, og da må vi ha ytringsfrihet fordi det er kun gjennom å snakke sammen at vi finner ut hva vi er uenig i, hva vi er enig i og om det finnes noen kompromisser. Og der finnes det et veldig godt sitat: *“Jeg er dypt uenig i det du sier men er villig til å dø for sin rett til å si det”*.

PL: Dette sitatet er ofte tillagt den franske filosofen Voltaire uten at han sa akkurat de ordene. Men han var tilhenger av ytringsfrihet, religionsfrihet og toleranse allerede på 1700-tallet, altså en god stund før vi fikk ordentlige demokratier.

PL: Er det viktig for deg at din verste motstander får muligheten til å si sin mening?

AA: Ja det er veldig viktig for meg egentlig. Jeg ville ikke hatt det på en annen måte enn dette. For hvis disse ikke fikk muligheten til å si sin mening høyt så ville ikke resten av samfunnet visst om disse meningene. Så jeg vil si at det er en større trygghet at vi har ytringsfrihet, i en såpass stor grad som vi har i det norske samfunnet, enn det er trussel.

PL: La oss spole tilbake til starten, som egentlig var å spole frem til 2040. For at en type som Kåre Vold skaper krøll for demokratiet var det særlig tre ting demokratiforsker Thea Johansen pekte på.

TJ: Det har vært en økende polarisering. I tillegg så har vi en dalende tillit. Vi har også sett masse angrep på organisasjoner og på ytringsfriheten.

PL: Men er det ting hun ser allerede i dag som kan skape muligheter for Kåre Vold i fremtiden?

TJ: I utgangspunktet er jeg ikke veldig bekymret for en Kåre Vold type i Norge. Men det betyr ikke at det ikke finnes ting som utfordrer det norske demokratiet, som vi er nødt til å ta på alvor. Det finnes trusler mot ytringsfriheten. Vi må ha et fokus på minoriteters beskyttelse, for eksempel samenes. Vi må sørge for å ha en økonomisk utvikling. Og det her er ting vi alle må følge med på å engasjere oss i fordi et demokrati eksisterer kun så lenge vi bestemmer oss for å beholde det.

PL: Økonomisk utvikling sier du. Altså vi er jo et rikt land. Kan hvordan et land som Norge bruker skattepenger på ha noe å si for demokratiet?

TJ: Det er veldig viktig hvordan vi investerer pengene våre både for å sikre økonomisk vekst, men også for å sikre gode liv og en sosial utjevning, som betyr at flere får muligheten til å bygge gode liv.

PL: Statsbudsjettet er penger politikerne bruker på Norge hvert år. I 2019 gikk 17 % til helse og 12 % til utdanning. Gjennom å stemme er du med på å påvirke hva pengene skal brukes til. Derfor teller din stemme i et valg mye.

TJ: Staten må investere i ting som alle har glede av, for eksempel utdanning, infrastruktur og helse. Alle de tingene her er ting som både jeg og du kan bruke uten at det blir mindre av det.

PL: Kanskje er disse lydene lite sannsynlig å høre rundt Stortinget i 2040 (knust glass). Kanskje er det mer sannsynlig at vi får høre det her:

Nyheter: *“Statsminister Arina Aamir kommer ut fra slottet med sin nye regjering i vakkert vårvær”*.

PL: Men før det må hun og du bruke stemmeretten. Du var for ung til å avgi stemme ved forrige valg, men du sto og delte ut løpesedler. Neste gang er du førstegangsselger. Hva tror du om det, skal du stemme eller?

TJ: Ja jeg skal stemme. Jeg gleder meg masse til å stemme. Så tror jeg ikke det er hemmelighet hva jeg stemmer på.

PL: Nei. Så der er det ganske klart.

AA: Ja, ganske klart!

PL: I denne episoden av Spleiselaget Podcast har du hørt hva som kjennetegner et demokrati og at ungdom som engasjerer seg kan ha stor påvirkningskraft, men også at de risikerer å bli møtt med hets og hatytringer. Vi lever i et av verdens sterkeste demokratier, men trenden er at demokratier blir stadig svakere rundt omkring i verden og utfordres i flere land. Ser du noe som kan skape problemer for det norske demokratiet i fremtiden? På hvilke måter kan sosiale medier styrke eller svekke demokratiet? Og hva kan du gjøre for å beskytte demokratiet vårt?

PL: *Spleiselaget Podcast er et samarbeid mellom LO, NHO, Skatteetaten, YS, Unio, KS og Virke.*